

Түйсік және қабылдау психологиясы

Орындаған: 6M011600-География мамандығының
I-курс магистранты **Нұрман Ермұхан**

Түйсік – бұл материалдық дүние заттары мен құбылыстарының, сондай-ақ организмнің ішкі күйлерінің жеке қасиеттерін бейнелеуде көрінетін қарапайым психикалық процесс. Бұл процесс материалдық тітіркендіргіштердің сәйкес рецепторларға тікелей әсері нәтижесінде жүзеге асады.

Рецептор – бұл дененің үстінде немесе оның ішінде орналасатын, және табиғаты жағынан әр түрлі тітіркендіргіштерді - физикалық, химиялық, механикалық және т.б. - қабылдауға және оларды жүйкелік электр импульстарына түрлендіруге арналған арнайы органикалық құрылғы.

Эволюция барысында әрбір рецептор белгілі бір тітіркендіргішке арнайы бейімделе отырып, дамыған. Осылайша, тангорецепторлар сипап сезуді сезінуге, аусторецепторлар дәм сезу тітіркендіргіштерін түйсінуге, стиборецепторлар – иіс сезуге, фонорецепторлар дыбыстық тітіркендіргіштерді және фоторецепторлар жарықтық (немесе сәулелік) рецепторларды түйсінуге бейімделген.

Анализатор – тітіркендіргіштердің әсерімен рефлекторлық түрде өзгеріп отыратын белсенді мүше, сондықтан түйсік пассивті емес, ал әрқашан қозғалыстық компоненттерден тұратын белсенді психикалық процесс болып табылады.

Анализатор үш бөлімнен тұрады:

1. Перифериялық бөлім (рецептор) - сыртқы энергияны жүйке процесіне айналдыратын арнайы трансформатор.
2. Афференттік (орталыққа бағытталған) және эфференттік (орталықтан шығатын) жүйке талшықтары немесе өткізгіш жолдар;
3. Анализатордың мидағы қабықасты және қабықты бөлімдері; бұларда перифериялық (шеткі) бөлімдерден келетін жүйке импульстарының өңдеуі іске асады.

Көру түйсігі көзге жарық сәулесінің әсері нәтижесінде пайда болады. Біздің көзіміз жалпы түстерді емес, ал белгілі бір заттардың түсін қабылдайды. Заттар бізден белгілі бір қашықтықта орналасып, түрлі формада, көлемде және т.б. болады. Көру бізге объективтік шындықтың барлық осы көптүрлі қасиеттерін бейнелендіреді.

Эпикритикал ық сезгіштік	КӨРУ	Пр ото пат ика лы қ сез гіш тік
	ЕСТУ	
	СИПАП СЕЗУ	
	ИІС СЕЗУ	
	ДӘМ СЕЗУ	

Егер түйсік сыртқы дүние заттары мен құбылыстарының жеке қасиеттері мен сапаларының миымызда бейнеленуі

болса, қабылдау заттар мен құбылыстардың мида тұтастай бейнеленуі болып табылады.

Сондықтан *қабылдау* дегеніміз – ақиқат дүниедегі заттар мен құбылыстардың сезім мүшелеріне тікелей әсер етіп, тұтастай заттық түрде бейнеленуі.

Қабылдаудың негізгі ерекшеліктері

Қабылдаудың тұтастылығы деп объектінің кейбір қабылданатын элементтерінің жиынтығын сенсорлық түрде және ойша тұтас бейне күйіне толықтыруды айтады.

Қабылдаудың объектісі кейбір жеке қасиеттерден, жеке бөліктерден тұрғанымен, біз оларды бүтіндей, тұтастай қабылдаймыз. Қабылдаудың нәтижесінде қалыптасатын тұтас бейне түйсіну түрінде алынатын заттың жеке қасиеттері мен сапалары жөніндегі білімдерді жалпылау негізінде құрылады.

Қабылдаудағы иллюзия. Түрлі себептерге байланысты шындықтағы объектілерді қате қабылдауды иллюзия деп атайды. Иллюзиялар сан-алуан себептерге байланысты пайда болады. Мысалы, шай құйылған стақанға салынған қасықтың сынған сияқты көрінуі физикалық қасиеттермен түсіндірілсе, кейбір нәрсе жөніндегі жаңсақ пікірлер әр түрлі ерекшеліктеріне байланысты.

Иллюзияларды адамның жүйке жүйесінің ауруға шалдығуына байланысты туатын заттардың жалған, теріс бейнелері - *галлюцинациялардан* ажырату қажет.